

עינים בסידור התפילה

דף מקורות 4 - נטילת ידים שחרית : אופן הנטילה ודיני נעור בלילה

נוסח הברכה

בית יוסף, אורח חיים סימן ד

"וירחץ בנקיון כפיו" - אף על גב דרחיצה בכל מידי דמנקי מהני לתפלה כמו שכתב בסמוך, אין כונתו פה לומר שירחץ בכל מידי דמנקי דאם כן לא שייך למימר ויברך "על נטילת ידים", שהרי אינו מברך כן אלא כשרוחץ ידיו במים...

שו"ע סימן ד סע' כב

אם אין לו מים - יקנח ידיו בצרור או בעפר או בכל מידי דמנקי ויברך "על נקיות ידים". ויועיל לתפלה, אבל לא להעביר רוח רעה שעליהן.

מ"ב, ס"ק נח

יש אומרים דגם בזה מברכין על נטילת ידים, ומכל מקום כל האחרונים לא זזו מפסק השו"ע.

אופן הנטילה

שו"ע, שם סע' ז

טוב להקפיד בנטילת ידים שחרית בכל הדברים המעכבים בנטילת ידים לסעודה.

הגה: מיהו אינו מעכב, לא כלי ולא כח גברא ושאר הדברים הפוסלים בנטילת הסעודה.

מ"ב, שם ס"ק טז

ר"ל דיעבד לענין הברכה ויוכל לברך ענט"י. או אפילו לכתחלה היכא דאי אפשר בענין אחר, אבל היכא דאפשר - טוב להקפיד.

כמות המים

שו"ע, שם סע' ו

אין צריך רביעית לנטילת ידים לתפלה.

מ"ב, ס"ק טו

ר"ל דיעבד אין מעכב הברכה ומברך על נטילת ידים, אבל לכתחילה טוב להקפיד שיהיה לו ג"כ רביעית וכמו שכתב בסעיף שאחר זה דקאי גם על שיהיה לו רביעית וכמו שכתבו האחרונים.

שו"ע, שם סע' א

מים הפסולים לנטילת ידים לסעודה, (לקמן סימן ק"ס) כשרים לנטילת ידים לתפלה. מיהויש מי שאומר דלא מברך עליהו.

מ"ב, ס"ק ז

והאחרונים הכריעו דיכול לברך על נטילת ידים.

רוח רעה

שו"ע, שם סע' ב

ידקדק לערות עליהן מים ג' פעמים להעביר רוח רעה ששורה עליהן.

מ"ב, ס"ק ח

כי חוץ מהטעמים הנזכרים בס"ק א' שצריך ליטול ידיו לתפלה, צריך ליטול גם משום רוח רעה השורה על הידים. אך היכא דהנטילה הוא משום רוח רעה לבד לא היו מתקנים על זה ברכה, לכן אנו צריכים גם לטעמים הנ"ל.

שו"ע, שם סע' יב

אם שכשך ידיו לתוך כלי של מים - עלתה לו נטילה לק"ש ולתפלה, אבל לא לרוח רעה שעליהן. אם שכשך ידיו בשלש מימות מחולפים, יש להסתפק אם עלתה לו להעביר רוח רעה שעליהן.

מ"ב, ס"ק כה

לק"ש ולתפלה - ויוכל לברך על נטילת ידים, דאמרינן בכיור "ורחצו ממנו" - ולא בתוכו, הא בעלמא - אפילו בתוכו. אבל להעביר הרוח רעה בעי עירו ג"פ דוקא ושכשך בכלי אפילו ק' פעמים לא חשיב אלא אחד שמיד נטמאו המים והויין כמו שופכין.

אופן השינה - נדונים התלויים במחלוקת הרא"ש והרשב"א

1. נעור כל הלילה

בית יוסף אורח חיים סימן ד

ומשמע שאם היה נעור כל הלילה אינו צריך ליטול ידיו כדי להתפלל לדעת מי שסובר דסתם ידים כשרות לתפלה שהרי כתב הרא"ש בסוף ברכות (פ"ט ס"י כג) דאינו צריך ליטול ידיו שחרית אלא משום דידי עסקניות ואי אפשר שלא ליגע בבשר המטונף בלילה וכיון דנעור הוא הרי אפשר שלא נגע בשום מקום מטונף...

וגם למה שכתבתי בשם תשובת הרשב"א דטעמא דנטילת ידים שחרית היא מפני שבשחר אנו נעשים כבריה חדשה דכתיב חדשים לבקרים וגו' - האי טעמא נמי לא שייך אלא כשישן בלילה וכמו שאמרו במדרש (ילקוט שמעוני תהלים, ס"י תשב) "בשר ודם מפקיד פקדון ביד חבירו ומחזירו לו בלוי ומקולקל וכו'", וכמו שכתב רבינו בסימן מו. ואם היה נעור כל הלילה - הרי לא הפקיד פקדונו ביד הקדוש ברוך הוא, ואם כן אינו נעשה כבריה חדשה באותו שחר.

...ואפשר שאפילו היה נעור כל הלילה צריך ליטול ידיו שחרית לפי טעם זה, דכיון שתקנו ליטול ידיו שחרית לא פלוג רבנן, אבל להרא"ש שאינו צריך ליטול אלא מפני שנגעו במקום מטונף - היכא דלא נגעו משמע דלא תקון כמו שכתבתי בסמוך.

הלכה:

שו"ע, סע' יג

אם היה נעור כל הלילה - יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו שחרית, להתפלל ולהעביר רוח רעה מידי. הגה: ויטלם בלא ברכה.

מ"ב, ס"ק ל

יש מהאחרונים שחולקין על הכרעת הרמ"א בזה וסוברים דצריך לברך ויש שמסכימים עמו.

וכל זה בלא עשה צרכיו, אבל אם עשה צרכיו קודם התפלה - הסכמת אחרונים דבזה צריך ליטול ידיו ולברך. וכן נכון לעשות לכתחילה במי שניעור כל הלילה

כגון בליל שבועות יעשה צרכיו... שאז לכולי עלמא יתחייב לברך ויברך ענט"י
ואשר יצר.
ב"ח, אות ב (עמ' כב)

ובעל כרחק צריך לפרש דדעתו במה שכתב דנטילת ידים שחרית אינה אלא מפני
שאי אפשר שלא נגע במקום מטונף אינו אלא לומר דתקנת חכמים שתקנו נטילת
ידים בשחרית אינה אלא מפני שאי אפשר שלא יגע בבשר המטונף בלילה ומשום
הכי תקנו לברך על נטילת ידים קודם שיתפלל...
אבל פשוט וברור דתקנת חכמים היא כוללת ובכל ענין צריך לברך שלא חלקו
חכמים בתקנתם, שהלא גם הנשים ועמי הארצות אפ על פי שאין קורין קריאת
שמע ואין מתפללין מברכין על נטילת ידים שחרית ואין מוחין על ידן...

בה"ל ד"ה ויטלם בלא ברכה
וגם להרשב"א שכתב הטעם לנטילת שחרית משום דנעשה בריה חדשה צריך
לברך אף בנעור: אחד דלא פלוג, ועוד דעל חידוש העולם צריך לברך אף
שלא נהנה כמו שכתב הרשב"א בתשובה סימן קנג.

2. השכים לפני עצלות השחר

שו"ע, שם סע' יד
השכים קודם עמוד השחר ונטל ידיו - יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו פעם
אחרת כשיאור היום, להעביר רוח רעה השורה על הידים. הגה: ויטלם בלא ברכה.
מ"ב, ס"ק לב
הכא לא נקט להתפלל כמש"כ סעיף י"ג דודאי משום תפלה אין צריך בזה עוד
הפעם ליטול ידים ואפילו אם חזר וישן פעם שנית קודם עמוד השחר דבזה בודאי
צריך משום רוח רעה עוד הפעם ליטול ידים מ"מ אין יכול לברך ענט"י ואפילו אם
השינה היתה שינת קבע, דאנו חוששין לשיטת הרשב"א דס"ל דטעם הנטילה
משום דבבוקר נעשה בריה חדשה ופעם אחת נעשה האדם בריה חדשה ולא
שתי פעמים ומשום רוח רעה בלבד לא תקנו ברכה.

למעשה: מ"ב, ס"ק לג

הנה נראה דאפילו אם בפעם הראשון כשנטל ידיו לא בירך ענט"י - מ"מ לא יברך
עתה, דאיך יאמר וציונו ענט"י הלא כבר יצא ידי חובת הנטילה לתפלה לדעת
הרא"ש כמבואר בב"י... ומ"מ הנכון שיביא עצמו לידי חיוב ברכה דהיינו שיעשה
צרכיו קודם התפלה ויתחייב לברך ענט"י...

3. ישן ביום

שו"ע, שם סע' טו
ישן ביום - יש להסתפק אם צריך לערות מים עליהם ג"פ. ויטלם בלא ברכה.